

Кирчів Р. Народний артист Іван Рубчак ; серія «Карби». – Кн. I / Роман Кирчів. – Ужгород : Гражда, 2009. – 224 с. : іл..

«Життя — це трагедія, коли бачиш його великим планом, і комедія, коли дивишся на нього здалека».
Чарлі Чаплін

Тримаю в руках скромне видання Романа Кирчіва (з огляду на «кишеньковий» формат) із промовистою назвою «Народний артист Іван Рубчак» про видатного українського актора (1874 – 1952), заслуженого артиста України. Книжка видана в Ужгороді 2009 р. коштом видавництва «Гражда» накладом – 250 (!?) примірників...

Нею, як зазначено на титульній сторінці, започаткована серія «Карби». А отже, так само, як і знакові постаті – «карби» національної культури, книжки такого змісту і ваги не можуть конкурувати (бодай кількісно) з багатотиражними «мільними» виданнями. Хоча, звичайно, питання пріоритетів у формуванні національної ідеї, моральних та духовних авторитетів (якими завжди, надто в політично-несприятливі часи, рясніла Україна) – одне з ключових питань держави (а значить і книгодрукування). Бо постать Івана Рубчака, великого актора Галичини, овіяна легендами і народною шаною ще за життя (звідси і назва книжки), мала б посісти не менш почесне місце в історії національної культури, аніж вшанування акторів Чарлі Чапліна чи Луї де Фюнеса на їх історичній батьківщині.

Роман Кирчів – доктор філологічних наук, видатний український літературознавець, ще працюючи над кандидатською дисертацією про драматургію Івана Франка, фіксував матеріали, пов'язані з іменем Івана Рубчака, якого йому пощастило побачити на заньківчанській сцені в останні роки життя артиста. І хоча це були ролі другорядні (як, до прикладу, старий селянин у «датській» виставі про «золотий вересень 1939 року» А. Хижняка «На велику землю»), на автора майбутньої книжки вони справили незабутнє враження. Особливий чар сонячного таланту Рубчака спричинився уже до подальшого, наукового зацікавлення його постаттю. Так, на початку 80-х років ХХ ст., зібрався матеріал на книжку про акторське подружжя Рубчаків: незабутньої Катерини Рубчакової (авторства Петра Медведика, яка вийшла у світ 1989 р. у видавництві «Мистецтво» у Кисві) та Івана Рубчака (автора Романа Кирчіва, що так і не була реалізована).

Оскільки досі, крім кількох невеликих статей і спогадів, в українському театрознавстві немає ґрунтовної праці про творчість самобутнього актора, – книжка Романа Кирчіва «Народний артист Івана Рубчак», як вважає автор, «послужить доброю основою і спонукую для створення кращої і ґрунтовнішої монографічної студії про Івана Рубчака»¹.

Книжка читається легко і містить великий обсяг унікальної інформації: від маловідомих фактів з життєпису митця кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. (з машинопису автобіографії, що зберігається у сімейному архіві дочки актора Ольги Рубчаківни, заслуженої артистки України, дружини Гната Юри) – до професіональних секретів становлення актора із залученням імен класиків професіонального театру в Галичині: Омеляна Бачинського, Костя Підвисоцького, Миколи Бенцаля, Йосипа Стадника, Амвросія Бучми, Миколи Садовського, Марії Заньковецької, Леся Курбаса, Олександра Загарова, Володимира Блавацького, Лесі Кривицької, Мар'яна Крушельницького та ін.

Отже, книжку умовно можна поділити на два розділи: власне нарис авторства Романа Кирчіва, написаний на основі ретельно зібраного фактологічного, біографічного, історичного матеріалу, та розділу спогадів сучасників й колег по сцені Рубчака: Ганни Юрчакової, Лесі Кривицької, Семена Грузберга, Петра Медведика, Бориса Міруса та ін. На жаль, не увійшли до книжки спогади про митця (автор – Данило Годованець) та його автобіографії, що були опубліковані, зокрема, у журналі «Театральна бесіда» (Ч. 1 (3), 1998 р.), виданні Львівського Міжобласного відділення Спільки театральних діячів України.

Загалом нарис Р. Кирчіва досягає поставленої мети: у ньому простежена кризь призму часу та його культурологічне тло (актор жив і творив в міжчассі двох світових воєн: Першої та Другої) трагічна доля (чи місія?) митця національної сцени, що прагнув свободи і незалежності свого народу усе своє життя...

У 1918 р. І. Рубчак був мобілізований до австрійської армії і відбував службу в українському військовому формуванні – легіоні Українських січових стрільців (УСС). Стрілецький театр на Наддніпрянщині «виконував важливу військово-політичну і культурно-освітню роботу», – читаємо в книжці².

«Під час німецької окупації я працював у Львівському міському театрі. Спочатку спектаклі йшли на українській мові. Потім солісти на німецькій (співали), а опісля ходили чутки, що опера має бути чисто німецька, а в році 1944 вона має бути зліквідована <...> Та не вийшло, як сподівались німці. Червона Армія вдруге визволила наше прекрасне місто Львів, встановивши Червоний прапор над Берліном. Я з молодим запалом поступив на роботу в Театр імені Марії Заньковецької (1944). Я полюбив цей колектив, і мені здаєсь, що колектив мене також любить. Особливо, наша дирекція, за що я з великою пошаною їм за це дякую»³.

Вдумливий читач між рядками прочитає неприховану іронію актора про «любов» дирекції (якщо зважити на ідеологічний тиск радянської влади та

«неблагонадійне» минуле Рубчака, котре аж ніяк не вписувалось у радянську ідеологему). Через те і ролі на заньківчанській сцені, про які згадує на початку книжки Р. Кирчів, вочевидь не відповідали могутності акторського чару АКТОРА: неперевершеного Карся у «Запорожці за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, Стольника у «Гальці» С. Монюшка, Виборного у «Наталці Полтавці» М. Лисенка, Фауста у «Мефістофелі» Ш. Гуно та ін. (в музичному репертуарі); Швейка у «Пригодах бравого вояка Швейка» Я. Гашека, Держиморди у «Ревізорі» М. Гоголя; Цокуля, Омелька, Ліхтаренка – відповідно у «Наймичці», «Мартині Борулі» й «Хазяїні» І. Карпенка-Карого (список неповний, загалом – 500 ролей у драматичному, оперному, оперетковому репертуарі за 58 років сценічної діяльності).

Уже в роки державної незалежності України, досліджуючи творчі біографії акторів «Українського театру міста Львова – Львівського оперного театру» (1941 – 1944 рр.), авторка цих рядків натрапляла на численні протоколи допитів (що зберігаються з грифом «Зберігати вічно» в Архіві УСБУ у Львівській області) заслуженого артиста України Івана Рубчака (з приводу діяльності за часів німецької окупації Володимира Блавацького, Йосипа Стадника). Жодним негативним словом він не обмовився про своїх колег по сцені, віджартовуючись перед кадебістами дипломатично і обтічно!!! (маска великого блазня і тут врятувала його). «Советське гестапо – то прекрасні люди! Питали мене, чи я знав Стадника. А де я’го видів?» – і витягає обидві кишені, набиті цигарками, – подарунком від тих «гестапівців»⁴.

Нарис Р. Кирчіва, як справедливо зазначає у вступі автор, «не може заступити потрібного ширшого і докладнішого» в майбутньому вивчення життя і творчості митця. Надто у найменш досліджені автором 1941–1944 роки та в останній період життя заслуженого артиста України Івана Рубчака. Видавництво «Гражда», його благородна ідея серії «Карбів», сподіваємось, долучиться і надалі до відкриття й популяризації імен наших великих талантів, справжніх патріотів та моральних авторитетів, якими наша земля і національна сцена завжди були багатими, надто в часи бездержавності. Головне – не забувати про них!

---

¹ Кирчів Р. Народний артист Іван Рубчак ; серія «Карби». – Кн. I / Роман Кирчів. – Ужгород : Гражда, 2009. – С. 18–19.

² Там само. – С. 80.

³ Рубчак. Порятунку шукали в мистецтві гри. Автобіографія // Театральна бесіда. – Львів, 1998. – Ч. 1(3). – С. 22.

⁴ Годованець Д. «Абисьте знали, я – Рубчак!» // Театральна бесіда. – Львів, 1998. – Ч. 1(3). – С. 25.

Світлана МАКСИМЕНКО